

SOCIAL CIRCUS

Dat het pedagogisch klimaat van groot belang is, heeft u kunnen lezen in het artikel op pagina 6 en verder. Een van de vormen waarin het een belangrijke rol speelt en speciaal wordt ingezet om ervoor te zorgen dat er een sfeer van vertrouwen ontstaat is **social circus**. In dit artikel wordt daarvan een uitleg gegeven en in het praktijkatern vindt u een voorbeelduitwerking. *Door: Monique Hammink en Ruud Bosscher*

'Bewegen heeft zin als je er zin in hebt', luidde de titel van de studiedag speciaal onderwijs op 5 april 2006. Circus nodigt al snel uit tot 'zin'. Er zijn zoveel prachtige materialen, je leert zo snel nieuwe 'trucs', je ontvangt waardering voor je prestaties met een geweldig applaus. Je kunt je voorstellen dat dit je zelfvertrouwen goed doet. Maar circus nodigt ook uit tot samenwerking, afstemming, gedeelde verantwoordelijkheid. Op een laagdrempelige en speelse manier leren wat 'samen' je oplevert. Voor kinderen met een laag zelfbeeld en veel 'tegen'-ervaringen in hun leven dus een ideaal medium?

SOCIAL CIRCUS

Vanuit het Lectoraat Bewegen & Gedragsbeïnvloeding van de Hogeschool Windesheim te Zwolle wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden en effecten van *social circus*. *Social circus* is een wereldwijd gebruikte benaming voor circusactiviteiten die ingezet worden om zelfvertrouwen, vertrouwen in anderen, samenwerken, verantwoordelijkheid en weerbaarheid van kwetsbare kinderen en jongeren te versterken. Daarbij staat niet het artiest-zijn voorop, maar de emotioneel/sociale ontwikkeling door uit te gaan van hun positieve krachten. Voor veel van deze kinderen is een clown minder bedreigend dan hulpverleners en kan het meedoen aan circus helpen hun leven weer op de rails te krijgen. Met *social circus* is in relatief korte projecten van enkele weken tot maanden veel te bereiken.

In Nederland is *social circus* onder meer ingezet bij projecten voor asielzoekerskinderen en straatjongeren. De betrokkenen zijn enthousiast over de resultaten, maar de projecten hebben weinig continuïteit en er staat nauwelijks iets op papier. Het aan-

tal initiatieven is nog maar zeer beperkt en nog weinig theoretisch, laat staan wetenschappelijk, onderbouwd. Het huidige project wil een bijdrage leveren aan deze onderbouwing door (a) het ontwikkelen van een *social circus*aanbod als laagdrempelige vorm van hulpverlening, en (b) het uitvoeren en evalueren van dit programma in een aantal proefprojecten.

KWETSBARE KINDEREN

Het programma *social circus* is bedoeld voor zogenoemde kwetsbare kinderen en jongeren van 4-19 jaar. De kwetsbaarheid kan voortkomen uit een trauma, in aanleg aanwezig zijn of meer situatiegebonden zijn (bijvoorbeeld veel gepest worden op school, leven in een achterstandswijk, overgewicht, scheiding). Belangrijke kenmerken die overeenkomstig zijn voor alle kinderen in deze groep zijn weinig zelfvertrouwen en weinig positieve contacten met leeftijdgenoten en vaak ook volwassenen. De gemeenschappelijke 'hulpvragen' van deze groep zijn:

- bied mij een veilige omgeving zodat ik mij kan ontwikkelen
- help me tot rust te komen en me te ontspannen (mentaal en fysiek)
- geef mij de mogelijkheid te spelen en te genieten
- help mij te zien dat ik veel meer kan dan ik eigenlijk dacht
- leer me weer trots te zijn op mezelf en op wat ik kan
- help me mijn zelfvertrouwen te ontwikkelen
- help mij weer vertrouwen in anderen te krijgen
- help mij om ook voor anderen betrouwbaar te zijn
- heb respect voor mij en leer mij respect te hebben voor anderen
- leer mij samenwerken
- help mij complimenten en feedback te geven en te ontvangen.

Celine loopt de zaal in met een grote frons tussen haar wenkbrauwen. Ze wilde graag naar circus, maar nu ze zo alleen die grote ruimte betreedt weet ze het allemaal niet meer. Op school wordt ze altijd als laatste gekozen met balspelen, omdat ze niet zo handig is en de bal vaak laat vallen. Hoe zal dat hier gaan?

Het programma is mede totstandgekomen op basis van de resultaten van interviews met een tiental deskundigen met verschillende achtergronden, participerende observatie bij een drietal projecten (totaal 65 kinderen), interviews met de

deelnemende kinderen/jongeren, vragenlijsten voor de uitvoerende teamleden en betrokken begeleiders en docenten. Met dit programma is vervolgens nog op beperkte schaal effect-onderzoek gedaan met de Competentie Belevings Schaal voor Kinderen (CBSK), een zelfbeeldvragenlijst voor de kinderen en een uitgebreide vragenlijst voor de betrokken begeleiders en docenten. Daarnaast is de transfer, of hetgeen de kinderen tijdens het circusproject geleerd hebben ook zichtbaar is in gedragsveranderingen in de klas, onderzocht.

EEN DYNAMISCHE, UITDAGENDE, AVONTUURLIJKE MANIER TOT SOCIALE VERANDERING

Bolton (2005) omschrijft *social circus* als een dynamische manier om sociale veranderingen tot stand te brengen. Het geeft kinderen de mogelijkheid zich te ontwikkelen en zichzelf op een positieve wijze neer te zetten. In januari 2002 is door dertien landen een verdrag van *social circus* (ook wel *circus and social work* genoemd) getekend. De motivatie hiervoor lag voornamelijk in het iets kunnen betekenen voor risicokinderen en -jongeren. Voor de deelnemers is circus een effectieve manier om het leven en de vooruitzichten van jonge mensen in een risicosituatie te verbeteren. De ervaring is dat deze kinderen in een totaal ander daglicht worden gezien zodra ze met het circus optreden en dat het applaus deze jongeren (eindelijk) een gevoel van goedkeuring geeft en een positief effect heeft op hun zelf-

waardering. Circus biedt kinderen en jongeren op een positieve manier de uitdaging, het risico en het avontuur dat ze nodig hebben. Circus is ook een manier om hiërarchieën gebaseerd op agressie, bijvoorbeeld op het schoolplein, te doorbreken.

Het gaat er om op een leuke manier, spelenderwijs vaardigheden en kwaliteiten naar boven te halen. Belangrijk hierin is ook het vertrouwen en de niet-bedreigende aanraking, zoals bij verschillende evenwichtsvormen waarin kinderen elkaars hulp nodig hebben. Maar ook in acrobatiek, trapeze en andere circusvormen komen de kinderen weer - letterlijk met elkaar in contact. De cultuur op veel scholen is dat kinderen steeds minder fysiek contact hebben naarmate ze ouder worden, terwijl aanraking fundamenteel is voor groei. Circus geeft de mogelijkheid voor functioneel, niet-bedreigend contact, waarin vertrouwen wordt opgebouwd.

Celine is onder de indruk van de 'kunsten' die de circusbegeleiders laten zien. In groepjes gaan ze langs een circuit met allemaal circuskunsten. Als ze de jongleerballetjes ziet liggen wordt ze even heel bang en sluit zich af. De vriendelijke begeleidster geeft haar twee prachtige roze doekjes. Daarmee kun je ook jongleren, en het ziet er nog mooier uit dan met de ballen! Voorzichtig probeert Celine de doekjes in de lucht te gooien en ze weer te vangen. Het lukt! Een voorzichtige glimlach verschijnt op haar gezicht.

HET BELANG VAN HET PUBLIEK

Binnen het circus ligt de uitdaging in het neerzetten van iets moois om het publiek in vervoering te brengen. Anders dan bij competitieve spelen gebeurt dit door samenwerking. Het contact met het publiek (ook binnen de lessen tijdens het optreden voor elkaar) is een sterke motiverende factor. De complimenten en het applaus van de andere kinderen en het publiek motiveert de kinderen om nog beter

HOOGGEËRD PUBLIEK!

hun best te doen. Er ontstaat zo wederzijdse ondersteuning en vertrouwen. Ook Leper en Maele (2001) benadrukken het belang van het koppelen van oefensituaties aan toonsituaties. Met andere woorden: het oefenen van circusvaardigheden krijgt meer betekenis als ze aan medeleerlingen, die als toeschouwer fungeren, getoond worden. Dit is wezenlijk voor het circusspel en vraagt dus om een 'showmoment' na iedere bijeenkomst. Leper en Maele (2001, p.35) verwoorden het als volgt:

'Doordat leerlingen met beide rollen geconfronteerd worden, ontstaat een wederzijdse afhankelijkheid die aan de basis ligt van samenwerkend leren:

- de uitvoerders leren door te tonen, de toeschouwers door te kijken; beiden leren door reflectie op de werkstukken tijdens de nabespreking
- de toeschouwers leren kritiek op een respectvolle wijze formuleren, de uitvoerders leren ermee omgaan
- de uitvoerders krijgen waardering, terwijl de toeschouwers waardering geven.'

Steven en Roy kijken elkaar aan. Drie maanden geleden was het voor Steven niet zo leuk. Hij was doodsbang voor Roy, die hem regelmatig zomaar een duw gaf of voor schut zette. Nu moeten ze samen een act doen. In het begin vond Steven het nog doodeng en ook Roy vond er niks aan. Moest hij met die huilebalk van een Steven samen iets doen? Zijn wens te kunnen wat de begeleiders voordoen won het echter en daar staan ze nu. Met hulp van de begeleider klimt Roy op Stevens bovenbenen. Ze kijken elkaar aan. Gaat het goed? Handen stevig vasthouden, een knikje en dan afspringen. Trots staan ze naast elkaar: gelukt!

BEGELEIDEN IN PLAATS VAN ONDERWIJZEN

Leper en Maele (2001) benadrukken het belang van de benaderingswijze in het circusspel: zij kiezen voor begeleiden/coachen, niet voor onderwijzen. In begeleiding staat het kind, zijn belevingswereld en het leerproces centraal en niet het uiteindelijke kunstje. Op deze manier worden volgens hen optimale ontwikkelingskansen gecreëerd op cognitief, motorisch, emotioneel en sociaal vlak. De begeleider moet deze ontwikkelingskansen uitlokken en ondersteunen. Zo kunnen sociale vaardigheden, zelfvertrouwen, zelfstandigheid, samenwerking en creativiteit zich ontwikkelen. Leper en Maele (2001) formuleren acht troeven of ontwikkelingskansen van circusspel:

- 1 het presenteren van circusvaardigheden is de drijfveer voor motorisch, emotioneel en sociaal leren
- 2 circus ontwikkelt motorische competentie, fysieke fitheid en veilig bewegen
- 3 circus stimuleert zelfvertrouwen en sociale vaardigheden
- 4 circus is een spel gebaseerd op lichamelijke expressie en creativiteit
- 5 circus is toegankelijk voor ieder kind. Doordat er geen competitie is, wordt geen enkel kind uitgesloten
- 6 circus lokt betrokkenheid uit
- 7 circus stimuleert zelfstandig en samenwerkend leren
- 8 circus is heel geschikt voor projectwerk.

Voor de uitwerking van deze troeven verwijs ik naar Leper en Maele.

WAARDEVOLLE ELEMENTEN

Uit de proefprojecten waarin met dit programma gewerkt is, wordt duidelijk dat de waarde van *social circus* wordt onderschreven en effecten worden waargenomen.

Waardevolle elementen zijn onder meer:

- de magie van de piste (inclusief aankleding van de ruimte, licht en geluid)

- de uitnodigende werking van het circusmateriaal (appèlwaarde)
- de mogelijkheid zowel individueel als samen te werken
- de ingebouwde vraag jezelf te presenteren op een laagdrempelige manier
- het geven en ontvangen van applaus en feedback.

Voorts blijkt de houding van de begeleiders een fundamentele rol te spelen. Het benadrukken van de positieve kwaliteiten, het ombuigen van negatief gedrag en het bieden van duidelijke grenzen zonder in de strijd te gaan zijn hiervan belangrijke kenmerken. Bij moeilijkere doelgroepen blijkt een voor- en nabespreking door een vast team van betrouwbare en betrokken begeleiders belangrijk.

En ook is het nuttig wanneer de begeleiders zelf over enige circusvaardigheden beschikken. Dit werkt erg inspirerend voor de kinderen.

TROTSE, GLUNDERENDE KINDEREN

De kinderen en de begeleiders in het zestal projecten van dit onderzoek (totaal ruim 100 kinderen) waren vrijwel unaniem erg enthousiast over het circus.

Ondanks de relatief korte tijd dat de projecten lopen (tien tot vijftien weken), zien de begeleiders veranderingen in zelfvertrouwen, samenwerking en doorzettingsvermogen.

Ook voor de ouders is het vaak geweldig om te zien hoeveel hun kind eigenlijk WEL kan! In dat verband heeft de eind-

Het is wat onrustig in de groep vandaag, maar als Gert-Jan binnenkomt met een arabier-dubbele flickflack-salto slaat de sfeer om: de kinderen kijken gebiologeerd toe wat hij vandaag weer allemaal laat zien. De jongleerballen, de diablo, het is allemaal even mooi. Ze kunnen haast niet wachten tot ze zelf weer aan de slag mogen.

EVALUATIE

Hoewel dus alle kwalitatieve gegevens (observatie, interviews, vragenlijsten) positief zijn, wordt dit tot nu toe nog niet voldoende ondersteund door de kwantitatieve gegevens. Ook in de uitvoering van het programma valt nog wel het een en ander te verbeteren.

Zo volstaat het niet dat begeleiders enthousiast zijn, wat wel een noodzakelijke voorwaarde is, en over enige circusvaardigheden beschikken, maar ze dienen ook een meer gerichte training in de uitvoering van het programma te krijgen. Niet alleen wordt de inhoud en betekenis van het programma dan verhelderd, ook komen de neuzen van de verschillende teams in dezelfde richting en vindt onderlinge afstemming plaats. Dat is van groot belang voor het kunnen stapelen van de praktische en wetenschappelijke evaluatie van meerdere projecten.

Over de auteurs

Dr. Monique Hammink is lid van de kenniskring Beweging & Gedragsbeïnvloeding van de Chr. Hogeschool Windesheim, Zwolle.

Dr. Ruud Bosscher is Lector Beweging & Gedragsbeïnvloeding op de Chr. Hogeschool Windesheim, Zwolle.

Foto's: Guido Holz

voorstelling een absolute meerwaarde. De meeste kinderen zijn trots op zichzelf na het project en zouden graag door willen gaan. Het belang van samenwerken is duidelijker geworden en ze merken dat ze anders met elkaar omgaan.

Correspondentie: info@empoweringcenter.nl

Advertenties

Brezo Kampen
 levert / bedrukt / borduurt
sportkleding
 sweaters / t-shirts
 met uw schoollogo

Haatlanderdijk 22, 8263 AR Kampen
 Tel. 038 - 333 15 35 / Fax 038 - 333 10 91
 E-mail: brezo@hetnet.nl / Website: www.brezo.nl

Wintersporten met school?

- > Verzorgde reizen naar alle wintersportlanden
- > Van eenvoudig tot luxe
- > Wintersport als werkweek!
- > Het gehele jaar door
- > Vanaf 15 tot 300 personen
- > Vrijplaatsen voor de begeleiders
- > Aandacht voor al uw wensen
- > Ook voor stedenreizen!
- > 25 jaar ervaring!

Bel vandaag nog: 0341-460812
 Internet: www.g2-reizen.nl

G2 REIZEN De Groepsreizen Specialist